

ভূমিৰূপৰ ক্ৰম (Order of Landforms)

পৃথিৱীৰ স্থলভাগ আৰু সাগৰীয় তলৰ ভূমিৰূপসমূহৰ আকাৰ, বিস্তৃতি আৰু উৎপত্তিৰ ভিত্তিত বিভিন্ন ক্ৰমত বিভক্ত কৰিব পাৰি। সাধাৰণতে ভূমিৰূপসমূহক প্ৰথম ক্ৰম (First Order), দ্বিতীয় ক্ৰম (Second Order) আৰু তৃতীয় ক্ৰমৰ (Third Order) ভূমিৰূপ হিচাপে ভাগ কৰা হয়।

ভূমিৰূপৰ ক্ৰমসমূহ

ক্ৰম	ভূমিৰূপ	মূল বৈশিষ্ট্য
প্ৰথম ক্ৰম	মহাদেশ আৰু মহাসাগৰীয় অৱবাহিকা	পৃথিৱীৰ আটাইতকৈ বৃহৎ ভূমিৰূপ
দ্বিতীয় ক্ৰম	পৰ্বত, মালভূমি, সমভূমি আদি	বৃহৎ গাঠনিক আৰু টেকটনিক ভূমিৰূপ
তৃতীয় ক্ৰম	উপত্যকা, পাহাৰ, গিৰিখাত আদি	ক্ষয় আৰু অন্যান্য বহিঃজাত প্ৰক্ৰিয়াই গঠন কৰা ভূমিৰূপ

১. প্ৰথম ক্ৰমৰ ভূমিৰূপ (First Order Landforms)

সংজ্ঞা

প্ৰথম ক্ৰমৰ ভূমিৰূপ হৈছে পৃথিৱীৰ ভূ-পৃষ্ঠৰ আটাইতকৈ বৃহৎ আৰু মৌলিক ভূমিৰূপ। এই শ্ৰেণীত মূলতঃ মহাদেশ (Continents) আৰু মহাসাগৰীয় অৱবাহিকা (Ocean Basins) অন্তৰ্ভুক্ত।

প্ৰথম ক্ৰমৰ ভূমিৰূপৰ প্ৰধান প্ৰকাৰ

(ক) মহাদেশ (Continents)

- মহাদেশ হৈছে পৃথিৱীৰ বৃহৎ স্থলভাগ।
- ই পৃথিৱীৰ আটাইতকৈ বৃহৎ ভূ-আকৃতিৰ এককসমূহৰ অন্যতম।
- মহাদেশসমূহৰ শিলাস্তৰ সাধাৰণতে মহাদেশীয় ভূত্বক (Continental Crust)ৰে গঠিত।
- মহাদেশীয় ভূত্বক তুলনামূলকভাৱে ডাঠ আৰু কম ঘনত্বযুক্ত।

- আধুনিক প্লেট টেকটনিক তত্ত্ব (Plate Tectonic Theory) অনুসৰি মহাদেশসমূহ স্থিৰ নহয়; ই টেকটনিক প্লেটৰ সৈতে ধীৰে ধীৰে গতি কৰে।
 - এই গতিৰ ফলত মহাদেশসমূহৰ অৱস্থান আৰু মহাসাগৰৰ আকৃতি সময়ৰ লগে লগে পৰিৱৰ্তিত হয়।
 - পৃথিৱীৰ প্ৰধান মহাদেশসমূহ হ'ল—
 1. এছিয়া
 2. আফ্ৰিকা
 3. ইউৰোপ
 4. উত্তৰ আমেৰিকা
 5. দক্ষিণ আমেৰিকা
 6. অষ্ট্ৰেলিয়া
 7. এণ্টাৰ্কটিকা
-

(খ) মহাসাগৰীয় অৱবাহিকা (Ocean Basins)

- মহাসাগৰীয় অৱবাহিকা হৈছে পৃথিৱীৰ মহাসাগৰসমূহে অধিকৃত বিশাল নিম্নভূমি বা অৱনমিত অংশ।
- ই পৃথিৱীৰ ভূ-পৃষ্ঠৰ আটাইতকৈ বৃহৎ অৱনমিত ভূ-আকৃতি।
- মহাসাগৰীয় অৱবাহিকাৰ তলভাগ মূলতঃ মহাসাগৰীয় ভূত্বক(Oceanic Crust)ৰে গঠিত।
- মহাসাগৰীয় ভূত্বক মহাদেশীয় ভূত্বকতকৈ সাধাৰণতে পাতল আৰু অধিক ঘনত্বযুক্ত।
- প্লেট টেকটনিক প্ৰক্ৰিয়াৰ ফলত নতুন মহাসাগৰীয় তল সৃষ্টি হ'ব পাৰে আৰু পুৰণি মহাসাগৰীয় ভূত্বক ধ্বংস বা পুনৰ ভূ-অভ্যন্তৰলৈ সোমাই যাব পাৰে।
- পৃথিৱীৰ প্ৰধান মহাসাগৰসমূহ হ'ল—

- প্রশান্ত মহাসাগৰ
- আটলান্টিক মহাসাগৰ
- ভাৰত মহাসাগৰ
- দক্ষিণ মহাসাগৰ
- আৰ্কটিক মহাসাগৰ

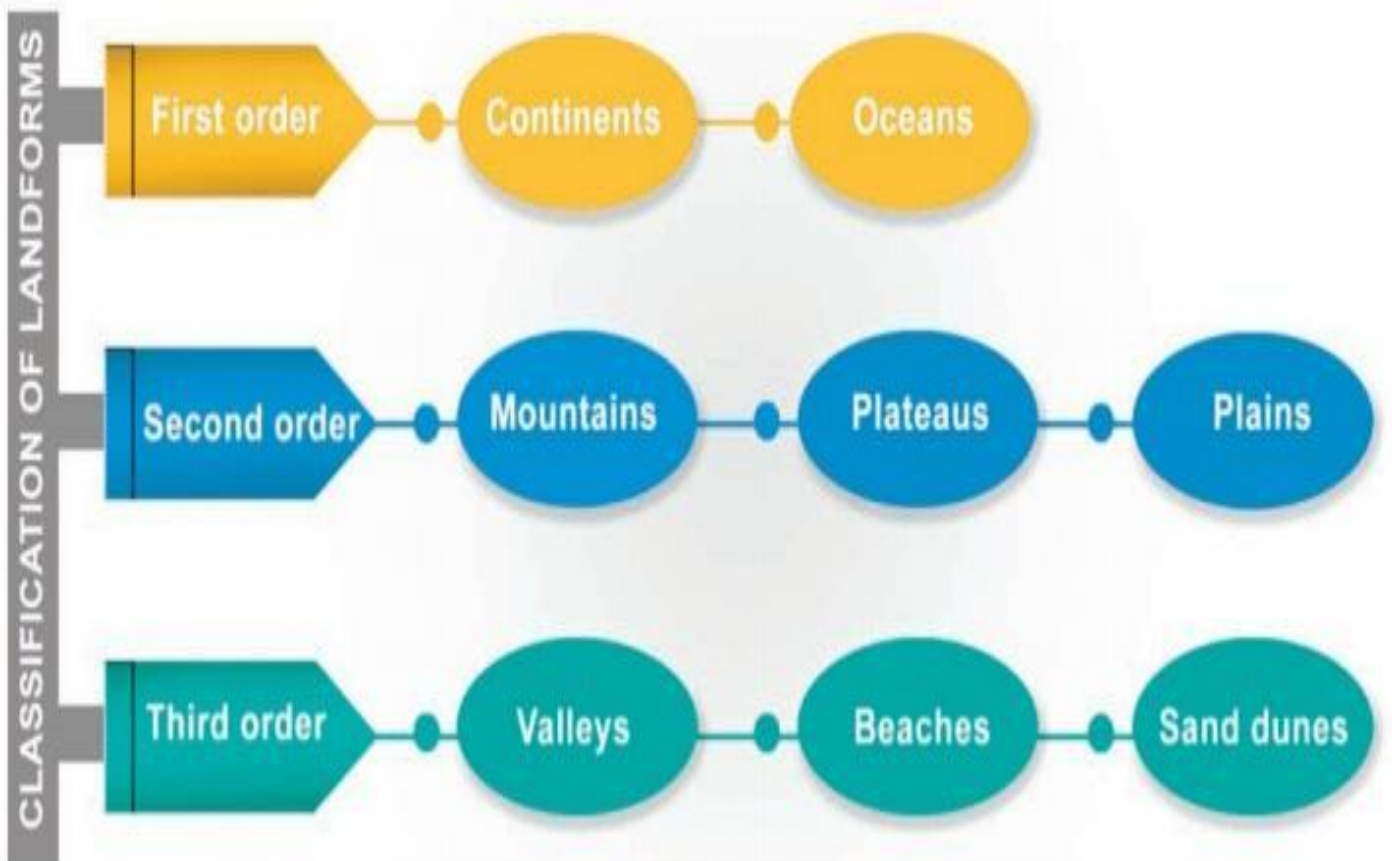
প্ৰথম ক্ৰমৰ ভূমিকপৰ মূল বৈশিষ্ট্য

- পৃথিৱীৰ আটাইতকৈ বৃহৎ পৰিসৰৰ ভূমিকপ।
- মূলতঃ মহাদেশ আৰু মহাসাগৰীয় অৱবাহিকাক অন্তৰ্ভুক্ত কৰে।
- ই পৃথিৱীৰ সামগ্ৰিক ভূ-আকৃতি বা Global Relief নিৰ্ধাৰণ কৰে।
- ইয়াৰ সৃষ্টি আৰু পৰিৱৰ্তনৰ সৈতে প্লেট টেকটনিক প্ৰক্ৰিয়া ঘনিষ্ঠভাৱে জড়িত।
- ইয়াৰ উৎপত্তিত মূলতঃ অন্তঃজাত বা অন্তৰ্জাত শক্তি(Endogenic Forces)ৰ ভূমিকা আছে।
- মহাদেশীয় প্লেটৰ গতি, বিচ্ছেদ আৰু সংঘৰ্ষৰ ফলত নতুন মহাদেশীয় বিন্যাস আৰু মহাসাগৰীয় অৱবাহিকাৰ বিকাশ ঘটে।

Exam Answer (Short Note)

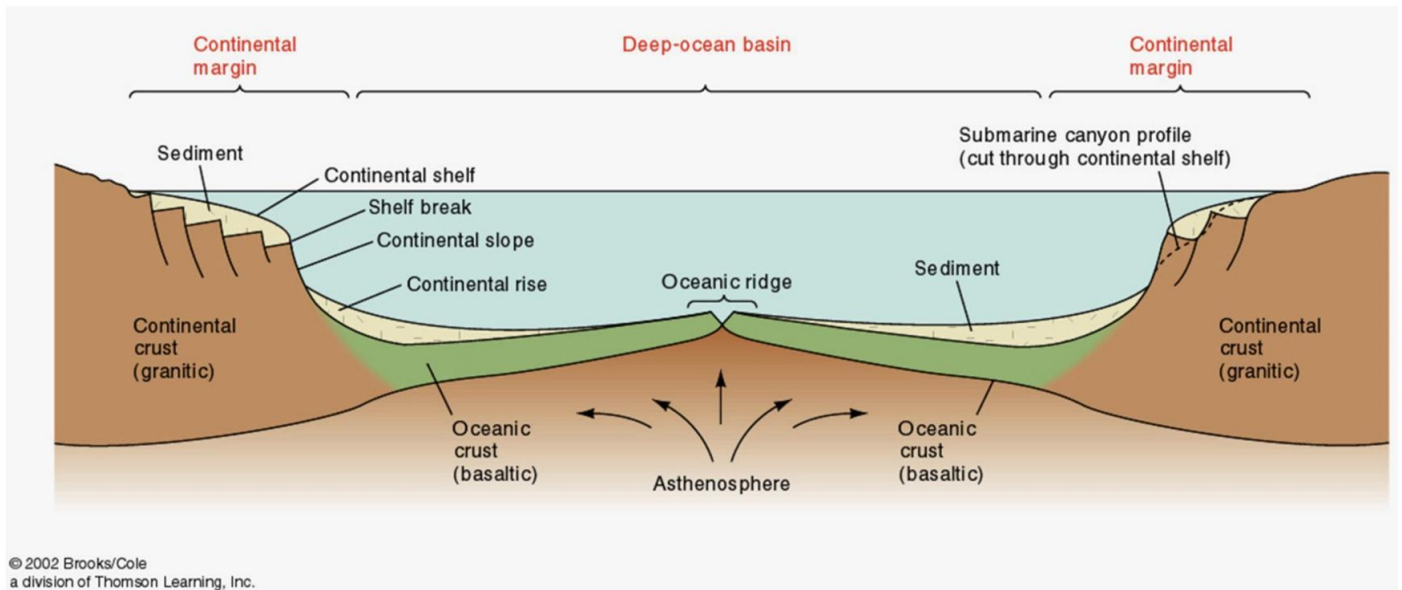
প্ৰথম ক্ৰমৰ ভূমিকপ হৈছে পৃথিৱীৰ ভূ-পৃষ্ঠৰ আটাইতকৈ বৃহৎ ভূমিকপ। ইয়াৰ অন্তৰ্গত মূলতঃ মহাদেশ আৰু মহাসাগৰীয় অৱবাহিকা। মহাদেশসমূহ বৃহৎ স্থলভাগ আৰু মহাসাগৰীয় অৱবাহিকাসমূহ পৃথিৱীৰ বৃহৎ অৱনমিত অংশ। এই বৃহৎ ভূমিকপসমূহৰ সৃষ্টি আৰু বিকাশ মূলতঃ প্লেট টেকটনিক প্ৰক্ৰিয়া তথা অন্তৰ্জাত শক্তিৰ সৈতে জড়িত। সেয়েহে মহাদেশ আৰু মহাসাগৰীয় অৱবাহিকাক পৃথিৱীৰ প্ৰথম ক্ৰমৰ ভূমিকপ বুলি কোৱা হয়।

বুজিবলৈ দৃশ্যমান উপস্থাপনা

Classification of landforms

The Distinction Between Continental Crust & Oceanic Crust

২. দ্বিতীয় ক্রমৰ ভূমিৰূপ (Second Order Landforms)

সংজ্ঞা

দ্বিতীয় ক্রমৰ ভূমিৰূপ হৈছে প্ৰথম ক্রমৰ বৃহৎ ভূমিৰূপসমূহৰ ভিতৰত অৱস্থিত তুলনামূলকভাৱে সৰু, কিন্তু পৃথিৱীৰ ভূ-পৃষ্ঠত বিস্তৃত বৃহৎ ভূমিৰূপ। এই ভূমিৰূপসমূহ মূলতঃ ভূ-অভ্যন্তৰীণ বা অন্তঃজাত প্ৰক্ৰিয়া (Endogenic Processes), বিশেষকৈ টেকটনিক গতি, ভাঁজ সৃষ্টি, ভগ্নন আৰু আগ্নেয় কাৰ্যকলাপৰ ফলত গঠিত হয়।

দ্বিতীয় ক্রমৰ ভূমিৰূপসমূহ মূলতঃ পৃথিৱীৰ গাঠনিক বা Structural Unity প্ৰকাশ কৰে।

দ্বিতীয় ক্রমৰ প্ৰধান ভূমিৰূপ

সাধাৰণতে দ্বিতীয় ক্রমৰ ভূমিৰূপৰ ভিতৰত—

- পৰ্বত আৰু পৰ্বত শ্ৰেণী (Mountains and Mountain Belts)
- মালভূমি (Plateaus)
- বৃহৎ সমভূমি (Plains)

অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হয়।

১. পৰ্বত আৰু পৰ্বত শ্ৰেণী (Mountains and Mountain Belts)

- পৰ্বত হৈছে চাৰিওফালৰ ভূমিতকৈ যথেষ্ট উচ্চ আৰু ঢালযুক্ত ভূমিৰূপ।
- বৃহৎ পৰ্বত শ্ৰেণীসমূহ মূলতঃ টেকটনিক প্লেটৰ গতি আৰু সংঘৰ্ষৰ ফলত সৃষ্টি হয়।
- দুটা প্লেটৰ সংঘৰ্ষৰ ফলত ভূত্বক সংকুচিত আৰু ওপৰলৈ উঠি পৰ্বতৰ সৃষ্টি হয়।
- কিছুমান পৰ্বত ভাঁজ (Folding) প্ৰক্ৰিয়াৰ ফলত সৃষ্টি হয়।
- আগ্নেয় কাৰ্যকলাপৰ ফলতো আগ্নেয় পৰ্বতৰ সৃষ্টি হ'ব পাৰে।

উদাহৰণ:

- হিমালয় পৰ্বতমালা
- আল্পছ পৰ্বতমালা
- এণ্ডিজ পৰ্বতমালা

বিশেষ কথা:

হিমালয় পৰ্বতমালা দ্বিতীয় ক্ৰমৰ ভূমিকূপৰ এটা উল্লেখযোগ্য উদাহৰণ।

২. মালভূমি (Plateau)

- মালভূমি হৈছে চাৰিওফালৰ নিম্নভূমিতকৈ উচ্চ, কিন্তু তুলনামূলকভাৱে সমতল বা মৃদু ঢালযুক্ত বিস্তৃত ভূমিভাগ।
- মালভূমিৰ সৃষ্টি বিভিন্ন অন্তঃজাত প্ৰক্ৰিয়াৰ ফলত হ'ব পাৰে।
- ভূত্বকৰ উত্থান, টেকটনিক গতি আৰু আগ্নেয় লাভাৰ বিস্তাৰৰ ফলত বৃহৎ মালভূমিৰ সৃষ্টি হয়।
- কিছুমান মালভূমি লাভাৰ স্তৰ সঞ্চিত হোৱাৰ ফলত গঠিত হয়।

উদাহৰণ:

- দাক্ষিণাত্য মালভূমি (Deccan Plateau)
- তিব্বত মালভূমি
- কলৰাডো মালভূমি

বিশেষ কথা:

দাক্ষিণাত্য মালভূমি ভাৰতৰ দ্বিতীয় ক্ৰমৰ ভূমিকূপৰ এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ উদাহৰণ।

৩. বৃহৎ সমভূমি (Plains)

- সমভূমি হৈছে তুলনামূলকভাৱে নিম্ন আৰু প্ৰায় সমতল বিস্তৃত ভূমিভাগ।
- বৃহৎ সমভূমিসমূহ ভূ-গাঠনিক আৰু টেকটনিক প্ৰক্ৰিয়াৰ সৈতে সম্পৰ্কিত।
- বহু ক্ষেত্ৰত ভূ-অৱনমন (Subsidence) আৰু পৰৱৰ্তী পলল সঞ্চয়ৰ ফলত বৃহৎ সমভূমিৰ বিকাশ হয়।
- নদী আৰু অন্যান্য বাহ্যিক কাৰ্যই সমভূমিৰ ক্ষুদ্ৰ ভূমিৰূপসমূহ গঢ়ি তুলিব পাৰে।

উদাহৰণ:

- ইন্দো-গংগেয় সমভূমি
- মিছিছিপি সমভূমি
- আমাজন সমভূমি

দ্বিতীয় ক্ৰমৰ ভূমিৰূপৰ গঠনকাৰী শক্তি

দ্বিতীয় ক্ৰমৰ ভূমিৰূপ গঠনত মূলতঃ অন্তঃজাত শক্তি (Endogenic Forces)ৰ ভূমিকা থাকে।

প্ৰধান প্ৰক্ৰিয়াসমূহ হ'ল—

১. টেকটনিক গতি (Tectonic Movement)

ভূত্বকৰ প্লেটসমূহৰ গতিৰ ফলত বৃহৎ ভূমিৰূপৰ সৃষ্টি হয়।

২. ভাঁজ সৃষ্টি (Folding)

সংকোচন শক্তিৰ ফলত শিলাস্তৰ ভাঁজ খাই পৰ্বতৰ সৃষ্টি কৰে।

৩. ভগ্নন বা ফল্টিং (Faulting)

ভূত্বকত ফাট বা ভগ্নন ঘটাৰ ফলত ভূমিৰ কোনো অংশ ওপৰলৈ উঠি বা তললৈ নামি যায়।

৪. আগ্নেয় কাৰ্যকলাপ (Volcanism)

ম্যাগমা বা লাভাৰ উদ্গীৰণ আৰু সঞ্চয়ৰ ফলত বৃহৎ আগ্নেয় ভূমিৰূপ সৃষ্টি হয়।

দ্বিতীয় ক্ৰমৰ ভূমিৰূপৰ বৈশিষ্ট্য

- প্ৰথম ক্ৰমৰ ভূমিৰূপতকৈ আকাৰত সৰু, কিন্তু যথেষ্ট বিস্তৃত।
 - মূলতঃ গাঠনিক বা টেকটনিক বৈশিষ্ট্যৰ ভিত্তিত গঠিত।
 - অন্তঃজাত বা ভূ-অভ্যন্তৰীণ শক্তিৰ ফলত সৃষ্টি হয়।
 - পৰ্বত, মালভূমি আৰু বৃহৎ সমভূমি ইয়াৰ প্ৰধান উদাহৰণ।
 - পৰৱৰ্তী সময়ত বাহ্যিক শক্তিৰ প্ৰভাৱত এই বৃহৎ ভূমিৰূপসমূহৰ ওপৰত তৃতীয় ক্ৰমৰ ভূমিৰূপ সৃষ্টি হয়।
-

সহজে মনত ৰখাৰ কৌশল

প্ৰথম ক্ৰম → মহাদেশ + মহাসাগৰ

তাৰ ভিতৰত

দ্বিতীয় ক্ৰম → পৰ্বত + মালভূমি + সমভূমি

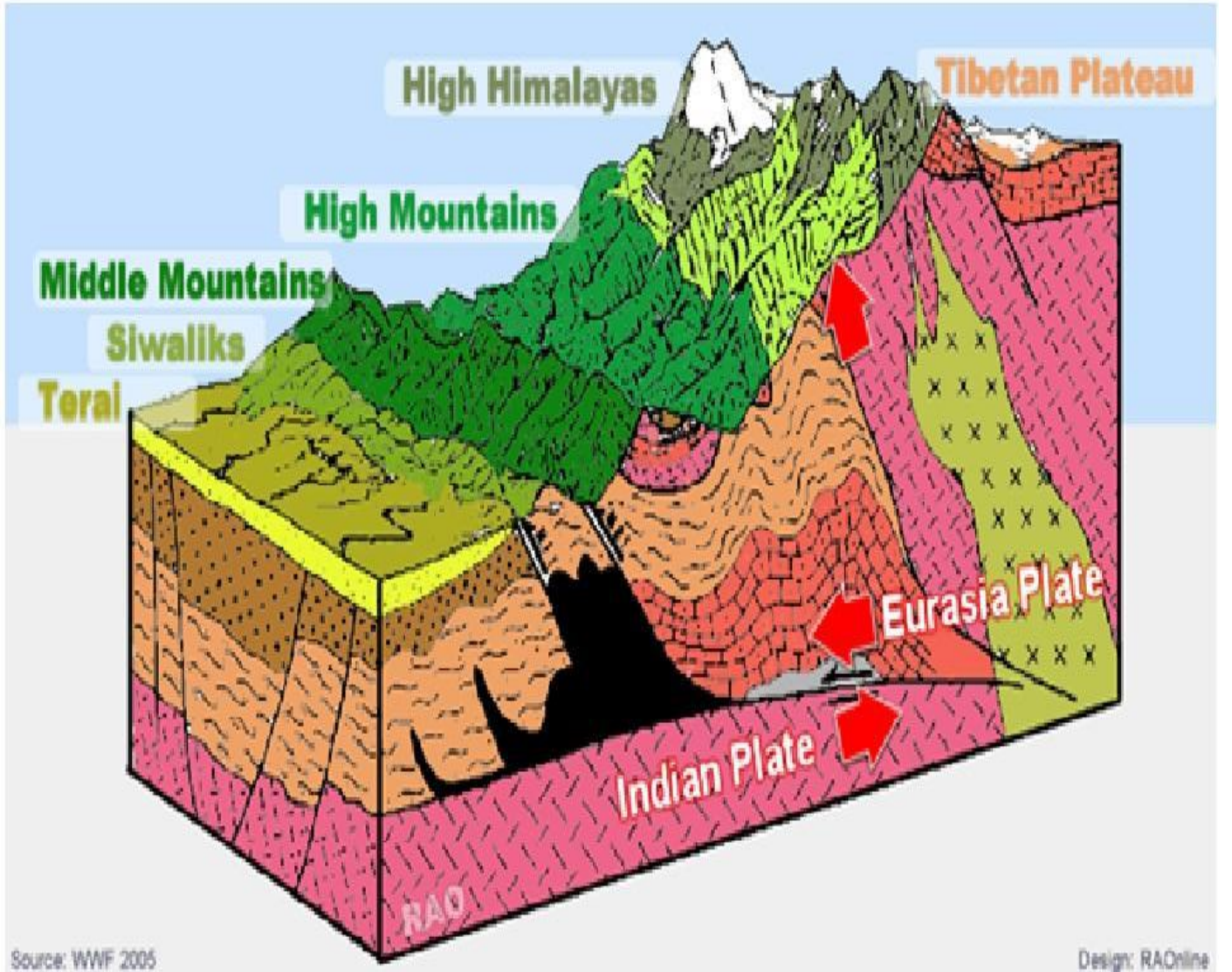
তাৰ ওপৰত ক্ষয়-সঞ্চয়ৰ ফলত

তৃতীয় ক্ৰম → উপত্যকা, গিৰিখাত, পাহাৰ আদি

Exam Answer (৫/৬ নম্বৰৰ বাবে)

দ্বিতীয় ক্ৰমৰ ভূমিকল্প হৈছে প্ৰথম ক্ৰমৰ বৃহৎ ভূমিকল্পসমূহৰ ভিতৰত অৱস্থিত বৃহৎ গাঠনিক ভূমিকল্প। এই ভূমিকল্পসমূহ মূলতঃ ভূ-অভ্যন্তৰীণ বা অন্তঃজাত প্ৰক্ৰিয়া, যেনে টেকটনিক গতি, ভাঁজ সৃষ্টি, ভগ্নন আৰু আগ্নেয় কাৰ্যকলাপৰ ফলত গঠিত হয়। দ্বিতীয় ক্ৰমৰ ভূমিকল্পৰ প্ৰধান উদাহৰণ হ'ল পৰ্বত শ্ৰেণী, মালভূমি আৰু বৃহৎ সমভূমি। হিমালয় পৰ্বতমালা আৰু দাক্ষিণাত্য মালভূমি ইয়াৰ উল্লেখযোগ্য উদাহৰণ। এই ভূমিকল্পসমূহ পৃথিৱীৰ ভূ-পৃষ্ঠৰ বৃহৎ গাঠনিক বৈশিষ্ট্য প্ৰকাশ কৰে।

দৃশ্যমানভাৱে বুজিবলৈ

DECCAN PLATEAU – MAJOR REGIONAL DIVISIONS

The Deccan Plateau is a vast tableland in peninsular India, formed by volcanic activity of the Deccan Traps.

MAHARASHTRA PLATEAU

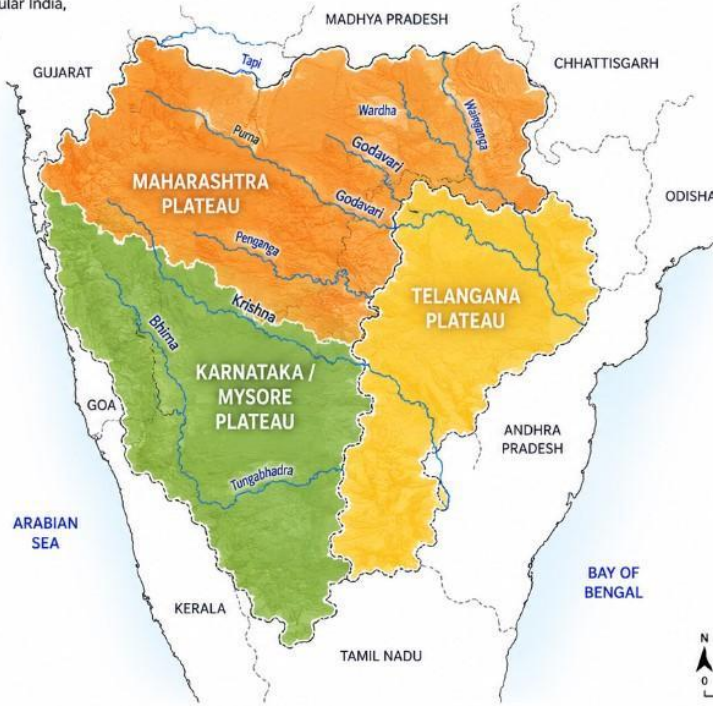
- Northern part of Deccan Plateau
- Average elevation: 600 – 900 m
- Basaltic terrain with rivers flowing west to Arabian Sea / north to Tapi basin

KARNATAKA / MYSORE PLATEAU

- Southwestern & southern part
- Average elevation: 600 – 900 m
- Dissected plateau with valleys and hill ranges

TELANGANA PLATEAU

- Eastern part of Deccan Plateau
- Average elevation: 300 – 600 m
- Drains mainly into Godavari and Krishna river systems

KEY FACTS

- Formed ~66 million years ago during the Cretaceous Period
- Built by extensive volcanic eruptions (Deccan Traps)
- Average height: 600 – 900 m (west & south) 300 – 600 m (east)
- Major rivers: Godavari, Krishna, Tungabhadra, Bhima, Tapi and their tributaries
- Rich in black soil (regur) – ideal for agriculture

মূল কথা:

দ্বিতীয় ক্রমৰ ভূমিকল্প = প্রথম ক্রমৰ বৃহৎ ভূমিকল্পৰ ভিতৰত গঠিত পৰ্বত, মালভূমি আৰু সমভূমিৰ দৰে বৃহৎ গাঠনিক ভূমিকল্প।

তৃতীয় ক্রমৰ ভূমিৰূপ (Third Order Landforms)

সংজ্ঞা

তৃতীয় ক্রমৰ ভূমিৰূপ হৈছে প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় ক্রমৰ বৃহৎ ভূমিৰূপসমূহৰ ওপৰত গঠিত তুলনামূলকভাৱে ক্ষুদ্ৰ ভূমিৰূপ। এই ভূমিৰূপসমূহ মূলতঃ বহিঃজাত বা বাহ্যিক প্ৰক্ৰিয়া (Exogenic Processes), যেনে বিচূৰ্ণীভৱন(Weathering), ক্ষয়(Erosion), পৰিবহণ(Transportation) আৰু সঞ্চয়(Deposition)ৰ ফলত সৃষ্টি হয়।

ইয়াৰ গঠনত বায়ু, নদী, বৰফ, সাগৰীয় ঢৌ, ভূ-গৰ্ষণ আৰু মাধ্যাকৰ্ষণ শক্তিৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা থাকে।

তৃতীয় ক্রমৰ ভূমিৰূপৰ মূল বৈশিষ্ট্য

- ই দ্বিতীয় ক্রমৰ ভূমিৰূপতকৈ আকাৰত সৰু।
- মূলতঃ বহিঃজাত শক্তি (Exogenic Forces)ৰ দ্বাৰা গঠিত হয়।
- বিচূৰ্ণীভৱন আৰু ক্ষয় ইয়াৰ গঠনৰ প্ৰধান প্ৰক্ৰিয়া।
- নদী, বায়ু, হিমবাহ আৰু সাগৰীয় ঢৌ আদি ইয়াৰ প্ৰধান গঠনকাৰী কাৰক।
- এই ভূমিৰূপসমূহে দ্বিতীয় ক্রমৰ বৃহৎ ভূমিৰূপৰ আকৃতি পৰিৱৰ্তন কৰি থাকে।
- সৌৰ শক্তি আৰু মাধ্যাকৰ্ষণ শক্তিয়ে বহিঃজাত প্ৰক্ৰিয়াসমূহক পৰোক্ষ বা প্ৰত্যক্ষভাৱে প্ৰভাৱিত কৰে।

তৃতীয় ক্রমৰ ভূমিৰূপ গঠনকাৰী প্ৰধান প্ৰক্ৰিয়া

১. বিচূৰ্ণীভৱন (Weathering)

- শিলাস্তৰ পৃথিৱীৰ পৃষ্ঠত ভাঙি, ক্ষয়প্ৰাপ্ত বা ৰাসায়নিকভাৱে পৰিৱৰ্তিত হোৱাৰ প্ৰক্ৰিয়াক বিচূৰ্ণীভৱন বোলে।
- উষ্ণতা, পানী, বায়ু আৰু জীৱ-জন্তুৰ কাৰ্যৰ ফলত বিচূৰ্ণীভৱন ঘটে।

- বিচূৰ্ণীভৱনে শিলাস্তৰক দুৰ্বল কৰি ক্ষয়ৰ বাবে উপযোগী কৰে।
-

২. ক্ষয় (Erosion)

- নদী, বায়ু, হিমবাহ আৰু সাগৰীয় ঢৌয়ে শিলা আৰু মাটিৰ অংশ কাটি বা আঁতৰাই নিয়াৰ প্ৰক্ৰিয়াক ক্ষয় বোলে।
- ক্ষয়ৰ ফলত বিভিন্ন ভূমিৰূপৰ সৃষ্টি হয়।

উদাহৰণ:

- উপত্যকা
 - গিৰিখাত
 - খাড়া ঢাল
 - ক্ষয়জাত পাহাৰ
-

৩. পৰিবহণ (Transportation)

- ক্ষয়প্ৰাপ্ত শিলাখণ্ড, বালি, মাটি আদি নদী, বায়ু, হিমবাহ আদিয়ে এটা ঠাইৰ পৰা আন ঠাইলৈ কঢ়িয়াই নিয়াকে পৰিবহণ বোলে।
 - এই পৰিবহণ কৰা পদাৰ্থসমূহ পৰৱৰ্তী সময়ত সঞ্চিত হৈ নতুন ভূমিৰূপ সৃষ্টি কৰিব পাৰে।
-

৪. সঞ্চয় (Deposition)

- পৰিবহণ কৰা শিলা, বালি, মাটি আদি কোনো স্থানত জমা হোৱাৰ প্ৰক্ৰিয়াক সঞ্চয় বোলে।
- সঞ্চয়ৰ ফলত বিভিন্ন নতুন ভূমিৰূপ সৃষ্টি হয়।

উদাহৰণ:

- ব-দ্বীপ (Delta)
- প্লাৱন সমভূমি (Flood Plain)
- বালিৰ টিলা (Sand Dune)
- মৰেইন (Moraine)

তৃতীয় ক্ৰমৰ ভূমিৰূপৰ উদাহৰণ

১. পাহাৰ আৰু ক্ষয়জাত উচ্চভূমি

দীৰ্ঘদিন ধৰি বিচূৰ্ণাভৱন আৰু ক্ষয়ৰ ফলত পৰ্বত আৰু মালভূমিৰ অংশ কাটি ক্ষুদ্ৰ পাহাৰ বা উচ্চভূমিৰ সৃষ্টি হয়।

২. উপত্যকা (Valley)

- নদী বা হিমবাহৰ ক্ষয়কাৰ্যৰ ফলত উপত্যকা সৃষ্টি হয়।
- নদীয়ে সাধাৰণতে V-আকৃতিৰ উপত্যকা সৃষ্টি কৰে।
- হিমবাহে সাধাৰণতে U-আকৃতিৰ উপত্যকা সৃষ্টি কৰে।

৩. গিৰিখাত বা গৰ্জ (Gorge)

- নদীৰ শক্তিশালী নিম্নমুখী ক্ষয়ৰ ফলত গভীৰ আৰু সংকীৰ্ণ উপত্যকাৰ সৃষ্টি হয়।
- এনে গভীৰ আৰু সংকীৰ্ণ উপত্যকাক গিৰিখাত বা গৰ্জ বোলে।

৪. বালিৰ টিলা (Sand Dune)

- বায়ুৰে বালি পৰিবহণ কৰি কোনো স্থানত সঞ্চিত কৰিলে বালিৰ টিলাৰ সৃষ্টি হয়।
- ই মূলতঃ মৰুভূমি অঞ্চলত দেখা যায়।

৫. ব-দ্বীপ (Delta)

- নদীয়ে কঢ়িয়াই অনা পলস নদীৰ মোহনাত সঞ্চিত হোৱাৰ ফলত ব-দ্বীপৰ সৃষ্টি হয়।
- গংগা-ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ মোহনাত গঠিত সুন্দৰবন অঞ্চল ইয়াৰ উল্লেখযোগ্য উদাহৰণ।

তৃতীয় ক্ৰমৰ ভূমিৰূপ গঠনকাৰী কাৰক

কাৰক	গঠন হোৱা ভূমিৰূপৰ উদাহৰণ
নদী	উপত্যকা, গিৰিখাত, ব-দ্বীপ
বায়ু	বালিৰ টিলা
হিমবাহ	U-আকৃতিৰ উপত্যকা, মৰেইন
সাগৰীয় ঢৌ	সাগৰীয় খাড়া পাৰত, সাগৰীয় গুহা
মাধ্যাকৰ্ষণ	ভূমিস্থলনজাত ভূমিৰূপ

Exam Answer (৫/৬ নম্বৰৰ বাবে)

তৃতীয় ক্ৰমৰ ভূমিৰূপ হৈছে দ্বিতীয় ক্ৰমৰ বৃহৎ ভূমিৰূপসমূহৰ ওপৰত গঠিত তুলনামূলকভাৱে ক্ষুদ্ৰ ভূমিৰূপ। এই ভূমিৰূপসমূহ মূলতঃ বহিঃজাত বা বাহ্যিক প্ৰক্ৰিয়াৰ ফলত সৃষ্টি হয়। বিচূৰ্ণীভৱন, ক্ষয়, পৰিবহণ আৰু সঞ্চয় তৃতীয় ক্ৰমৰ ভূমিৰূপ গঠনৰ প্ৰধান প্ৰক্ৰিয়া। নদী, বায়ু, হিমবাহ আৰু সাগৰীয় ঢৌ এই প্ৰক্ৰিয়াসমূহৰ প্ৰধান কাৰক। উপত্যকা, গিৰিখাত, ব-দ্বীপ, বালিৰ টিলা আৰু মৰেইন আদি তৃতীয় ক্ৰমৰ ভূমিৰূপৰ উদাহৰণ। এই ভূমিৰূপসমূহে বৃহৎ ভূমিৰূপসমূহক ক্ষয় আৰু সঞ্চয়ৰ জৰিয়তে নিৰন্তৰ পৰিৱৰ্তন কৰি থাকে।

প্রথম ক্রম

মহাদেশ + মহাসাগরীয় অরবাহিকা

দ্বিতীয় ক্রম

পর্বত + মালভূমি + বৃহৎ সমভূমি

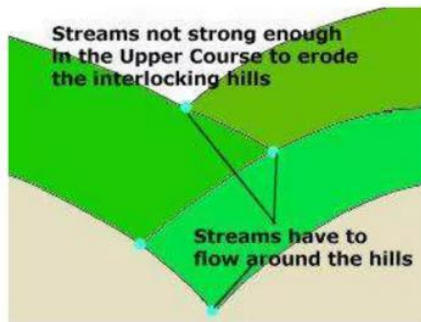
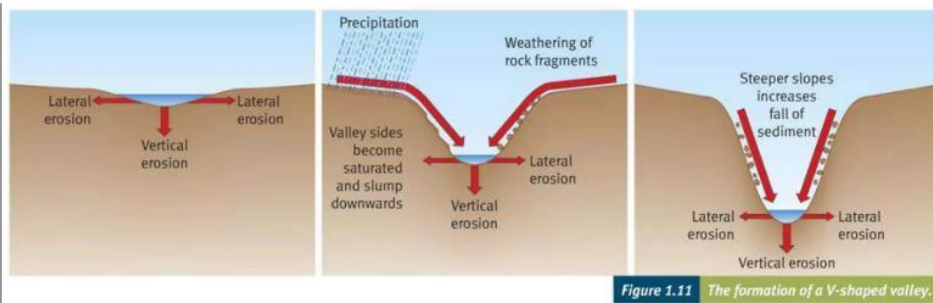
তৃতীয় ক্রম

বিচূর্ণীভৱন আৰু ক্ষয়-সঞ্চয়ৰ ফলত গঠিত ক্ষুদ্ৰ ভূমিৰূপ

দৃশ্যমানভাৱে বুজিবলৈ

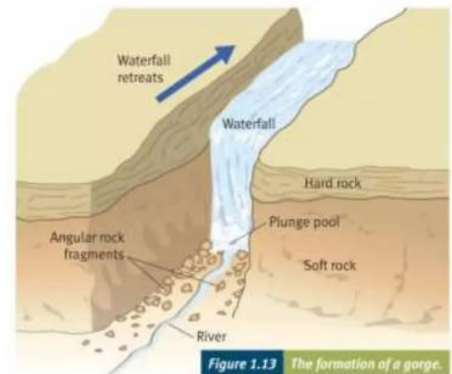
Erosional Landforms

V Shape
Valleys

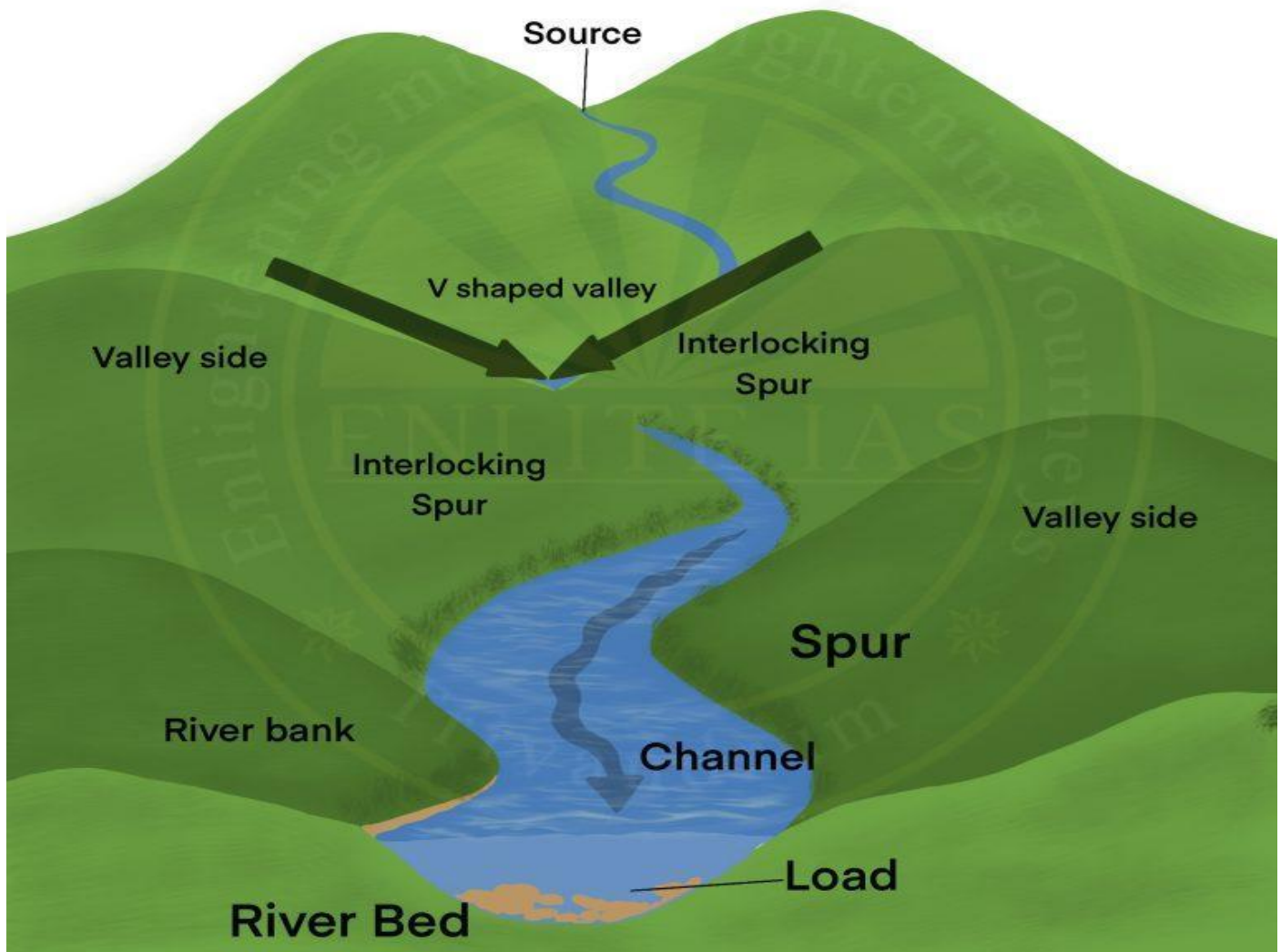

Interlocking
Spurs

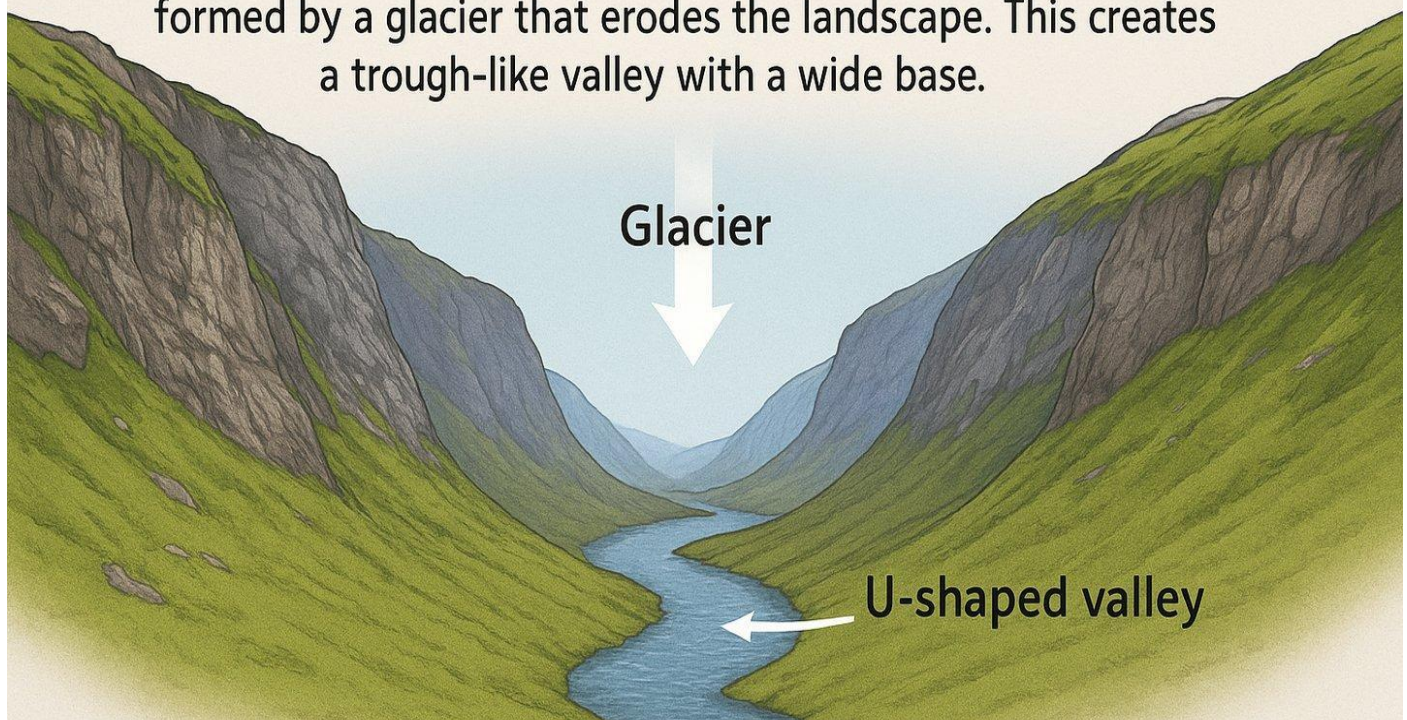
Waterfalls

V shaped valley

A U-shaped valley has steep sides and a flat floor. It is formed by a glacier that erodes the landscape. This creates a trough-like valley with a wide base.

এটা বাক্যত:

তৃতীয় ক্ৰমৰ ভূমিৰূপ হৈছে বহিঃজাত প্ৰক্ৰিয়া—বিশেষকৈ বিচূৰ্ণাভৱন, ক্ষয় আৰু সঞ্চয়ৰ ফলত বৃহৎ ভূমিৰূপৰ ওপৰত গঠিত তুলনামূলকভাৱে ক্ষুদ্ৰ ভূমিৰূপ।

Beaches(তটভূমি) can be considered third-order landforms (তৃতীয় ক্ৰমৰ ভূমিৰূপ).

কিয়?

তটভূমি মূলতঃ বহিঃজাত প্ৰক্ৰিয়া(Exogenic Processes)ৰ ফলত গঠিত হয়। বিশেষকৈ—

- সাগৰীয় ঢৌ (Waves)
- জোৱাৰ-ভাটা (Tides)
- সাগৰীয় সোঁত (Currents)

ইহঁতে উপকূলীয় অঞ্চলত ক্ষয়(Erosion), পৰিবহণ(Transportation) আৰু সঞ্চয়(Deposition)ৰ কাৰ্য সম্পন্ন কৰে।

বালি, কংকৰ, শিলাখণ্ড আদি উপকূলত সঞ্চিত হৈ তটভূমি (Beach) গঠন কৰে।

সেয়েহে—

তটভূমি(Beach) হৈছে সাগৰীয় বহিঃজাত প্ৰক্ৰিয়াৰ ফলত গঠিত এক সঞ্চয়জাত (Depositional) তৃতীয় ক্ৰমৰ ভূমিৰূপ।

Exam-ত লিখিব পৰা সংক্ষিপ্ত উত্তৰ:

তটভূমি(Beach):

সৈকত হৈছে উপকূলীয় অঞ্চলত সাগৰীয় ঢৌ, জোৱাৰ-ভাটা আৰু সোঁতৰ দ্বাৰা পৰিবহণ কৰা বালি, কংকৰ আৰু অন্যান্য পলস সঞ্চিত হোৱাৰ ফলত গঠিত এক ভূমিৰূপ। ই বহিঃজাত প্ৰক্ৰিয়াৰ ফলত সৃষ্টি হোৱা তৃতীয় ক্ৰমৰ সঞ্চয়জাত ভূমিৰূপ।

